

Notitie: Voortzetting zwerfafvalaanpak door Waardlanden

Gorinchem, 10 december 2025

Inleiding

“Samen voor schone afvalvrije en schone gemeenten”, dat is waar Waardlanden voor staat. Preventie is één van de thema’s waar we in de strategienota op in zetten om die schone en afvalvrije gemeenten te bereiken, gedragsverandering is daarbij het sleutelwoord. De aanpak van zwerfafval maakt geen deel uit van de strategienota van Waardlanden.

Gefinancierd door subsidie van de verpakkende industrie zet Waardlanden zich sinds 2014 namens de gemeenten Gorinchem, Hardinxveld-Giessendam, Molenlanden en Vijfheerenlanden in voor de “extra aanpak van zwerfafval”. Door zwerfafval centraal aan te pakken ontstaat lastenverlichting en ontzorgen we de gemeenten. Vanuit het gedachtegoed van de strategienota hebben we de afgelopen jaren de zwerfafvalaanpak vormgegeven en hebben we ingezet op preventie en gedragsverandering.

Er hebben veranderingen van de subsidie voor zwerfafval plaatsgevonden. In hoofdstuk 1 informeren wij u over deze veranderingen. In hoofdstuk 2 lichten wij onze inspanningen op het gebied van zwerfafval in de afgelopen jaren toe. De resultaten van deze inspanningen vindt u in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 schetsen wij de rol die Waardlanden in de toekomst kan vervullen.

1. Vergoeding zwerfafval in algemene middelen gemeenten

Wet- en regelgeving voor de verpakkende industrie is aangescherpt met onder andere een Single Use Plastics (SUP) richtlijn en Uitgebreide Producenten Verantwoordelijkheid (UPV) voor het vergoeden van de kosten voor opruimen, transport en verwerken van zwerfafval aan gebiedsbeheerders. De tabaksindustrie levert een extra bijdrage aan de subsidie, specifiek voor het beheren van openbare inzamelsystemen en bewustmakingsmaatregelen voor de milieuschade van peuken.

Deze UPV-vergoeding vervangt de voormalige subsidie “extra aanpak zwerfafval”. De nieuwe subsidie heeft een grotere reikwijdte en is bedoeld om de volledige preventie/opruimkosten van het aandeel plastic in het zwerfafval in de openbare ruimte te dekken. De UPV-vergoeding is daardoor significant hoger dan de voormalige zwerfafval subsidie. Uitbetaling van de UPV-vergoeding 2023/2024 heeft eind 2025 plaatsgevonden en zal voortaan na ieder kalenderjaar plaatsvinden. De UPV-vergoeding wordt ongeoormerkt en zonder verantwoordingsverplichting uitgekeerd in de algemene middelen van de gemeenten.

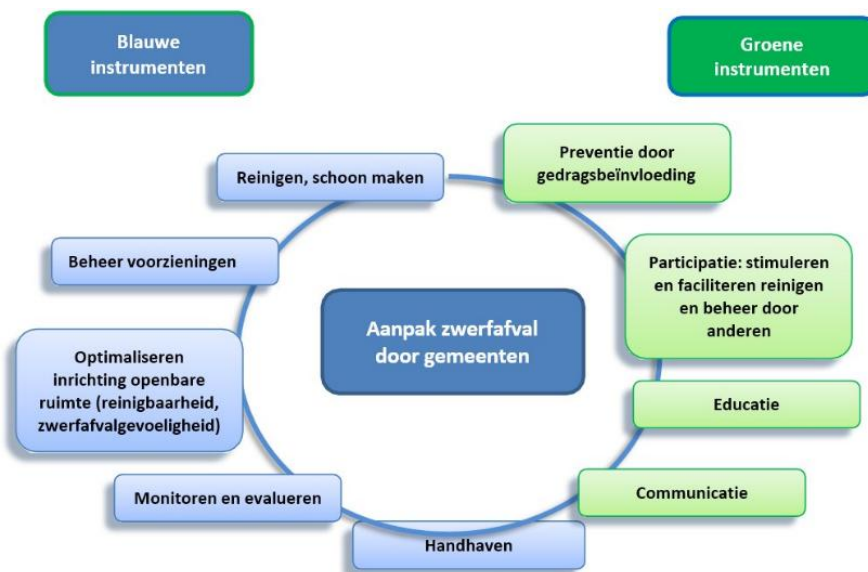
Daarnaast is er sinds 1-1-2023 ook een vergoeding voor het aandeel zwerfafval in openbare prullenbakken, de zgn. prullenbakkenvergoeding, die volledig ten goede komt van de gemeenten.

In bijlage 1 vindt u meer informatie over beide subsidies.

2. Huidige zwerfafval aanpak door Waardlanden

Sinds 2014 is de “extra aanpak zwerfafval” van Waardlanden een aanpak boven op de basistaken (o.a. vegen en beheer van de openbare prullenbakken) van de gemeenten. Jaarlijks maakt Waardlanden plannen voor deze “extra aanpak” en voert deze plannen uit. Door de centrale aanpak van zwerfafval vanuit Waardlanden worden de gemeenten ontzorgd en lasten verlicht. Vanaf 2019 vindt monitoring van het zwerfafval in de vier Waardlanden gemeenten plaats.

In de Single Use Plastics (SUP) richtlijn worden de inzetbare instrumenten voor een zwerfafvalaanpak toegelicht. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen “groene” en “blauwe” instrumenten. De groene instrumenten richten zich op bewustwording en gedragsverandering, de blauwe op de inrichting van de openbare ruimte. In de juiste mix uitgevoerd vormen ze een effectieve zwerfafvalaanpak. We lichten onderstaand toe hoe we de instrumenten de afgelopen jaren hebben ingezet.

2.1 Huidige inzet Waardlanden van “groene” instrumenten

De “groene” instrumenten sluiten naadloos aan bij het werk van team Publiekszaken van Waardlanden, bestaande uit milieucoaches, educatie-, en communicatiemedewerkers. Onderstaande campagnes zijn verankerd in onze bedrijfsvoering:

- ✓ Campagne tegen peuken op straat
 - Jaarlijkse actiedag tegen peuken met online en offline communicatie
 - Bedrijven en (sport)verenigingen activeren
 - Materialen zoals (zak)asbakken uitreiken
- ✓ Campagne “Samen schoon, samen blij”
 - Faciliteren zwerfafvalrapers met materialen en ondersteuning bij (voorbereiding van) opruimacties
 - Faciliteren zwerfafvalpassen en bijhorende verwerkingskosten
 - Periodieke nieuwsbrief voor zwerfafvalrapers
 - Educatie over zwerfafval, snoeproute-aanpak en opschoonacties met (basis)scholen, inclusief materialen, filmpjes kinderburgemeester
 - Wrappen (inpakken) van openbare prullenbakken in samenwerking met de buurt
- ✓ Kenniscentrum, netwerkpartner en aanspreekpunt voor inwoners

Door kennis op te doen, te anticiperen op veranderingen in de branche en in te spelen op behoeftes van inwoners en vrijwilligers konden we (experimentele) projecten starten. Zo functioneren we als een kenniscentrum en netwerkpartner waar alle gemeenten gebruik van kunnen maken. We verdiepen ons in en delen informatie over zowel “blauwe” als “groene” instrumenten. Aangezien onze milieucoaches en educatief medewerkers dagelijks in het veld werken, zijn ze een toegankelijk aanspreekpunt voor inwoners.

2.2 Huidige inzet Waardlanden van “blauwe” instrumenten

De gemeente is regievoerder voor blauwe instrumenten. Blauwe instrumenten zijn door Waardlanden experimenteel of op verzoek van één of enkele gemeente(n) ingezet.

- ✓ Zelfpersende prullenbakken
- ✓ Schotjes, kleppen, doneerringen of asbakken aan openbare prullenbakken
- ✓ Reinigen openbare prullenbakken
- ✓ Handhaving 25m regel rondom inrichtingen waarbij zij de verantwoordelijkheid hebben om de openbare ruimte vrij te houden van zwerfafval
- ✓ “Basis op orde” op hotspots waar sprake is van veel zwerfafval
- ✓ Inzet “polderbus” voor het legen van prullenbakken en ruimen van zwerfafval in de polder
- ✓ Prullenbakkenscans, waarin het functioneren van de afvalbakken in beeld is gebracht
- ✓ Zwerfafvalmonitoring (i.s.m. Ecoconsult, ook t.b.v. monitoring effect DIFTAR op zwerfafval) en opvolging van de monitoring i.s.m. gemeenten

3. Resultaten zwerfafvalaanpak door Waardlanden

Aangezien de inspanningen van Waardlanden de afgelopen jaren de *extra* aanpak boven op de basistaken van de gemeente betrof, zijn de resultaten van onze inspanningen niet onomstotelijk kwantitatief te bewijzen. Gemiddeld voor de vier gemeenten is sinds de start van de monitoring (2019) de afgelopen jaren in de zwerfafvalmonitor een positieve (dus afnemende) trend van de hoeveelheid zwerfafval waargenomen. In 2023 is er sprake van een (tijdelijke) trendbreuk, mogelijk als gevolg van het afsluiten van de ondergrondse containers. In 2024 lijkt het kwaliteitsniveau van het zwerfafval in onze regio te stabiliseren. In 2025 is wederom een daling van het kwaliteitsniveau, een ontwikkeling die landelijk wordt waargenomen.

Het kwalitatieve succes van onze aanpak blijkt uit krantenartikelen en waardering van inwoners (zie bijlage 2).

4. Voorstel toekomstige rol Waardlanden in de zwerfafvalaanpak

De focus van Waardlanden blijft de komende jaren op de “groene instrumenten”. We zetten ons in voor bewustwording, preventie door gedragsverandering, participatie, educatie en communicatie. We continueren de twee succesvolle campagnes (campagne tegen peuken op straat en campagne “Samen schoon, samen blij”) en blijven de rol van regionaal kenniscentrum en netwerkpartner vervullen. Daarnaast willen we monitoring van het zwerfafval voortzetten en blijven coördineren. We zetten aanvullend op de huidige situatie een projectleider in, die de door ons ontplooiende activiteiten kan door ontwikkelen en ons helpt onze rol nog sterker te pakken.

Wat valt buiten de scope?

- Inzet van blauwe instrumenten, met uitzondering van monitoring en eventuele pilots vanuit het kenniscentrum.
- Inzet van groene instrumenten die niet bij 2.1 genoemd zijn en naar inzicht van de projectleider niet binnen het budget past.

Complete zwerfafvalaanpak

Op basis van de zwerfafvalmonitor, veranderende regelgeving en waarnemingen van onze medewerkers zijn zinvolle activiteiten die we momenteel nog niet structureel uitvoeren, per gemeente in kaart gebracht (zie bijlage 3). Voor deze activiteiten kunnen we vanuit het

kenniscentrum pilots opzetten of gemeenten adviseren hoe met deze aandachtspunten aan de slag te gaan. Met de huidige middelen is het niet haalbaar alle aandachtspunten tegelijk structureel aan te pakken. Aangezien ook niet alle aandachtspunten in de hele regio actueel zijn, kunnen gemeenten hier zelf ook inspanningen op treffen, of dit als aanvullende opdracht bij Waardlanden neerleggen.

Financiering toekomstige rol Waardlanden

Thema	Bedrag
1. Inzet van team Publiekszaken t.b.v. kenniscentrum, netwerkpartner en contactpersoon inwoners, de uitvoering van 2 campagnes en coördinatie van de monitoring (1 FTE voor uitvoerende werkzaamheden + 0,5 - 1 FTE voor projectleiding)	€ 140.000,-
1a Financiële ruimte voor materialen t.b.v. vervullen rol kenniscentrum, netwerkpartner en contactpersoon inwoners*	€ 50.000,-
2. Peukencampagne, inclusief materialen	€ 35.000,-
3. Campagne “Samen schoon, samen blij”, incl. materialen	€ 60.000,-
4. Zwerfafval monitoring (i.s.m. Ecoconsult)	€ 17.000,-
Totaal	€ 302.000,-

* Voor het vervullen van de rol van kenniscentrum en netwerkpartner is vrije financiële ruimte benodigd om te anticiperen op verzoeken van inwoners, ontwikkelingen in de branche, of het uitvoeren van pilots.

De kosten worden jaarlijks geïndexeerd en over de gemeenten verdeeld op basis van inwoneraantallen (zie bijlage 1). De gemeenten kunnen kosten dekken uit de UPV-vergoeding.

De projectleider van Waardlanden verdeelt de inzet van mankracht en middelen zo eerlijk mogelijk over de gemeenten. We maken jaarlijks een “zwerfafvalplan” dat we centraal afstemmen met de gemeenten.

De regionale zwerfafvalaanpak wordt verankerd in de Basis DVO van Waardlanden.

Evaluatie

Jaarlijks legt Waardlanden verslag van de uitgevoerde activiteiten. Om meetbaar minder zwerfafval te bewerkstelligen is de juiste mix van groene en blauwe instrumenten, en dus een goede samenwerking tussen gemeenten en Waardlanden, van groot belang. Het effect van de **gezamenlijke aanpak** monitoren we met de Zwerfafvalmonitor (EcoConsult).

Bijlage 1: Vergoeding SUP en prullenbakken subsidie

Subsidie 1: SUP: Single Use Plastic richtlijn

Gemeenten	Inwoneraantal (obv 2025)	Vergoeding per inwoner (obv vergoeding 2024)	Indicatie SUP Subsidie 2026	Verdeling kosten DVO Waardlanden 2026	Indicatie resterende SUP vergoeding 2026
Gorinchem	38842	€ 2,33	€ 90.501,86	€ 70.714,63	€ 19.787,23
Hardinxveld	19123	€ 2,55	€ 48.763,65	€ 34.814,78	€ 13.948,87
Molenlanden	45363	€ 2,33	€ 105.695,79	€ 82.586,57	€ 23.109,22
Vijfheerenlanden	62554	€ 2,33	€ 145.750,82	€ 113.884,01	€ 31.866,81
totaal	165882		€ 390.712,12	€ 302.000,00	€ 88.712,12

*de vergoedingen per inwoner en inwoner aantallen zijn een indicatie en worden door de subsidieverstrekker vastgesteld

- Subsidiebedrag: wordt vierjaarlijks (of vaker) vastgesteld obv landelijke monitoring aandeel plastic in het zwerfafval x inwoneraantal.
- Ingang: per 1-1-2023
- Uitkering: najaar na kalenderjaar waarin werkzaamheden zijn uitgevoerd, direct aan de gemeenten
- Looptijd: lange termijn, geen einddatum bekend
- Waarom: preventie én opruimen van aandeel plastic in zwerfafval
- Geen verplichte subsidieaanvraag, monitoring en/of rapportage.

Subsidie 2: Prullenbakkensubsidie

Gemeenten	Inwoner aantal (obv 2025)	Prullenbakkenvergoeding (obv vergoeding 2025)	Indicatie vergoeding voor gemeenten
Gorinchem	38842	€ 0,98	€ 38.065,16
Hardinxveld	19123	€ 0,98	€ 18.740,54
Molenlanden	45363	€ 0,98	€ 44.455,74
Vijfheerenlanden	62554	€ 0,98	€ 61.302,92

- Subsidiebedrag: bedrag per inwoner wordt jaarlijks door Verpact en VNG bepaald en bekend gemaakt
- Ingang: per 1-1-2023
- Uitkering: verdeeld over twee betaalmomenten per jaar, via Waardlanden aan de gemeenten
- Looptijd: lange termijn, geen einddatum bekend
- Waarom: inzamelen en verwerken aandeel plastic in openbare prullenbakken
- Geen verplichte subsidieaanvraag, monitoring en/of rapportage

Bijlage 2: Aandacht en waardering zwerfafval aanpak Waardlanden

Overzicht Peukenzuiger van Waardlanden aan Schoon Dorpschem. Demonstratie door veldje in de stad. - gph-
best

Peukenzuiger zuigt eerste dag al meer dan duizend peuklen op

19 oktober 2022 om 12:02

Bijlage 3: overzicht mogelijke aanvullende activiteiten per gemeente

Op basis van de monitoringsresultaten 2023/2024 adviseren we de volgende activiteiten:

Gorinchem	Hardinxveld-Giessendam	Molenlanden	VHL
Aanpak & monitoring winkelgebieden	Aanpak bedrijventerreinen	Aanpak recreatieterreinen/ Kinderdijk	Aanpak & monitoring winkelgebieden
Aanpak bijplaatsingen	Aanpak recreatieterreinen	Aanpak bijplaatsingen	Intensivering Peukencampagne
Aanpak Parkeerplaatsen	Afspraken groenbeheer	Hotspot aanpak	Hotspot aanpak
Hotspot aanpak	Aanpak hoofdwegen & hotspots		
	Hotspot aanpak		

- Vanuit wet- en regelgeving is ook aandacht nodig voor:
 - Cups op evenementen
 - Herbruikbaar verpakkingsmateriaal
- Milieucoaches en buitendienstmedewerkers voegen op basis van hun ervaring toe:
 - Meer slimme prullenbakken en/of sensoren op reguliere openbare prullenbakken
 - Doorlopend reinigen van openbare prullenbakken en/of zorgen voor reinigbaarheid van de openbare prullenbakken
 - Aandacht voor uiterwaarden i.s.m. RWS en/of Waterschap (Project Schone Rivieren/ Project Rijntakken)
 - Aandacht voor Provinciale wegen (voortzetten “polderbus” langs o.a. picknickplaatsen in de buitengebieden van Molenlanden en Vijfheerenlanden)
 - Aandacht voor steegjes en andere moeilijk bereikbare plekken (o.a. Gorinchem)
 - Aandacht voor informeren nieuwe Nederlanders

Mocht de gemeente geen brongerichte maatwerk oplossing wensen, maar toch minder zwerfafval op straat willen, dan kan men overwegen meer veeguren af te nemen vanuit de subsidie.